

בקבר. אז אני, חכמה גדולה, אומרת לו: אני גם יהודיה, אל תחשוב שכל כך טוב לי. באמת זו היתה שטות ראשונה ואחרונה. כמו שאמרתי את המילה הזאת, יהודיה, הוא התנפל עלי והתחיל להרביץ לי. והוא צעק: את חיה! את יהודיה ואת מתחזה! והבת שלי שוכבת בקבר, בדיוק כזאת היתה לי. איך את מעיזה לעשות את זה? זאת היתה הפעם הראשונה והאחרונה שהודיתי שאני יהודיה. אמרתי, מאז אני מפסיקה להיות יהודיה. מה אני אעשה? לאן? מה? אולי באמת אני אקח איזה שייגץ ואתחתן אתו ואשאר בתור שיקצה. אז אשכח מהכל וגמרנו עם כל הצרות.

בערב בא הגוי ואומר לי: אירקה, ספרי לי את הסיפור שלך. כי היהודי מיד סיפר לו. לא היה מה לעשות. ולכן ללכת? בערב מיד הגוי אומר לי: אירקה, תגידי לי איך קוראים לך, מי את. אמרתי: מה זה יעזור שאני אספר? אתה רוצה שאני אספר לך איך העם שלך רצח את עמי? איך האוקראינים רצחו את האבא שלי ואת אחי בן השש עשרה? מה אתה רוצה שאני אספר לך? אתה תהיה מאושר מזה? פה נפרד כידידים, נפגשנו, בוא נהיה ידידים. הוא אמר: גם אחרי שתספרי אנחנו נהיה ידידים, אני מעריך אותך, אבל אני לא יכול יותר להחזיק אותך. ברגע שהוצאת מהפה את המילה שלך, ופה יש הרבה יהודים שכולם כבר יודעים שאת יהודיה - את לא יכולה להיות פה. אז נכון, הוצאתי על עצמי גזר דין מוות, אני יודעת. אבל זה באמת היה רגע של חולשה. ריחמתי על היהודי, רציתי לעודד אותו. וראיתי איך העם שלי. חשבתי לעצמי באותו רגע שאני מפסיקה להיות יהודיה. אני עכשיו הולכת לכנסיה להתפלל לישו. לפחות אני אספר לו לישו מה עושים לעם שלי. החלטתי שאני אלך לכנסיה ואתפלל, והתפללתי בוקר וערב ולילה, כי היא ככה רצתה הגברת. אבל היא אמרה לי: יותר להשאר פה את לא יכולה, תלכי הלאה.

את רואה, חמישים שנה עברו ואני מספרת לך את זה כאילו זה באותו רגע קרה.

סיפרתי לו את הסיפור. הם בכו יחד אתי. זה לא יאומן. התחלתי לספר לו מי אני ומה עברתי. אני לא יודעת בשביל מה. אמרתי לו: עכשיו אתה, רואה, זה העם שלי. מה אני צריכה לעשות? להתנצר? להתחתן עם גוי? לשכוח את העם שלי? ומה יהיה עם השבועה שלי? ואלה דברים שזה לא הולך ברגל. זה מוכרח להכנס ל'יד ושם'. אני לא אדוקה, לא מאמינה. אבל זה מוכרח לשבת ב'יד ושם', זה העם שלי.

הלכתי משם, קבלתי צידה לדרך. הלכתי הלאה ימים ולילות, אף אחד לא רצה לקבל אותי כי זה חורף. בקיץ אולי מישהו היה מקבל אותי לעבודה. בת כמוני יכולה לעזור בשדה, יכולה לרעות את הפרות, לחלוב אותן. את כל הדברים האלה היפים עשיתי אחר כך. עד שהגעתי לאיזו בעלת בית זה לקח זמן, כי אף אחד לא רצה לקבל אותי.

נכנסתי לבית אחד. התיישבתי ליד גברת זקנה. היא אמרה שהיא מאד צריכה ילדה שתעזור לה, אפילו בבית לשאטא ולנקות, לעשות את התנור עם גבס, לבשל, לעשות. היה מה לעשות. היא היתה זקנה וחולה. כמו שהתיישבתי והיא נתנה לי את קערת המרק, אני באמצע האוכל, דופקים בדלת - משטרה אוקראינית. הוא פונה אלי: היתה צריכה להיות פה איזו יהודיה. בעלת הבית יצאה ומיד נכנס שוטר אוקראיני, תוך חמש דקות, לא גמרתי את המרק. הוא אומר לי: פה היתה צריכה להיות איזו ילדה יהודיה שהיא רק באה. אמרתי: רק באתי, זה נכון, אבל אני לא יהודיה. אמרתי: מה פתאום, והצטלבתי. והתחלתי לשחק את זה. הוא אומר לי ככה: אם אנחנו נגלה שאת יהודיה - את יודעת מה מחכה לך. אנחנו לא הורגים ככה סתם. אנחנו קורעים כל חלק מהגוף לחוד, כל אבר לחוד. הוא יצא ולא עברו חמש דקות והגברת הזקנה נכנסה. היא היתה בת שמונים לפחות אז. היא שואלת: תגידי, היה פה מישהו?

אמרתי: לא, רק מהמשטרה האוקראינית וחיפשו איזו יהודיה. אני לא יודעת על מה הם מדברים. אני ילדה עניה שבאתי לפה. נשארתי לעבוד אצלה. עבדתי מאד קשה.

ש. היא האמינה לך?

ת. אני לא יודעת. המנהגים והחגים זה לא פשוט. לקחתי את ספר התפילות. רעיתי את הפרות בשדה. התחלתי ללמוד מאלף עד תו, שאני אדע קצת יותר על הנצרות. הייתי חייבת ללכת לכנסיה ולהתפלל בבוקר בצהריים ובערב ובבית לעמוד על בירכי. קצת למדתי וקצת שיחקתי את זה וקצת עשיתי את עצמי מטומטמת ולא מבינה, לא שומעת ולא יודעת. שמה עבדתי אני חושבת שנה שלימה. היה לה בן, היו הנכדים שם, כשהם עשו שיעורים הייתי עוזרת לבן ללמוד. הוא היה אומר: יש לך ראש יהודי. בחשבון תמיד הייתי מטומטמת, אמרתי לו: מה אתה מדבר. ב- 7 לאפריל 1944 הרוסים נכנסו לשם, מ- 1942 עד 1944. זאת אומרת שהייתי שם שנתיים אצל הגויה הזאת. בא הצבא האדום. הייתי צריכה לעבוד קשה בשדה. עבדנו קשה מאד.

ש. במה עבדת? את ידעת מה לעשות?

ת. למדתי. למדתי לקצור עם המגל, זה צריך היה ללמוד. עבדנו בהוצאת תפוחי אדמה וירקות, בבית, כל הזמן עבדתי, עבדתי קשה. התרגלו אלי והתרגלתי אליהם. היו לי אפילו ידידות שם וחברים.

ש. בכל זאת שנה זה הרבה זמן. הלכת לכנסיה?

ת. כן, בטח. הייתי יוצאת לכבס את הכביסה יחד עם הבנות בנחל גם בחורף וגם בקיץ. היו מפגשים. התחילו חיים. אבל לא משך אותי, מה אני אחפש גויה? הגעתי אז לגיל שש עשרה, שבע עשרה.

ש. היה לך חבר?

ת. לא, פחדתי. פחדתי, מה אני אעשה אם אני אפול בפח? לא רציתי, לא ידעתי מה יהיה הסוף, לא ידעתי לאן אתגלגל, אבל למה סתם להרוס את

החיים בחינם. היו חברות. היתה לי שם ידידה אחת שהבן שלה היה באמריקה. הייתי באה אליה לארוג את החושים כדי לעשות סל. ידעתי לסרוג גרביים והייתי סורגת טובה. היא היתה מאד נחמדה האשה הזאת. ישבנו ושוחחנו ודיברנו. היה לי נעים להיות בחברתה, הרגשתי אצלה חום. אצל הנקנה הזאת לא, הנקנה היתה איומה.

ש. למה, מה היא עשתה?

ת. בעלה היה יותר אנושי והוא תמיד הגן עלי מפניה. אבל מכיון שעבדתי ועזרתי לה, בישלתי וניקיתי. עזרה בחינם בעד פרוסת לחם ובעד לינה - בסופו של דבר זה כדאי.

ש. כשאת מתחילה לקרוא את ה'ברית החדשה' וללכת לכנסיה. את מזדהה עם הזהות החדשה?

ת. אני אחרי המקרה עם היהודי הזה הייתי נורא מרוגזת. אמרתי שאני רוצה לראות מה אני אמצא אצל ישו. עד שאפילו לילה אחד חלמתי על ישו, שהוא בא לקחת אותי תחת כנפיו ולקח אותי תחת חסותו. באתי בבוקר וסיפרתי לה. היא אמרה: את צריכה ללכת לכנסיה להתוודות לפני הכומר, את כנראה רוצה את הכומר. זה נהוג ככה. אמרתי בסדר, שאני אלך. איך שהוא משכתי את זה עד שבאו הרוסים ולא הלכתי. כשבאו הרוסים אז התגייסתי לצבא הרפואה. כשבאו הרוסים ישבתי בחדר והכנתי אוכל בשביל החיילים, הם הלא נכנסו לבתים. אני שומעת כל הזמן 'דוידוביץ' פה' 'דוידוביץ' שם'. ה... הזה היה יהודי, גם לפי האף. אני ככה יושבת על יד התנור ומכינה להם תפוחי אדמה. ראיתי שנשארתי לבד עם ה... הזה, דוידוביץ'. שאלתי אותו: אפשר להתגייס לצבא האדום? אז הוא אומר: מה מה יש לעלמה כמו לחפש בצבא? מה רע לך פה בבית? מה את צריכה את זה? אז אני אומרת לו: אני יהודיה, ונשבר לי לשבת פה כל הזמן, ואני רוצה גם לעשות משהו כדי לעזור לעם הרוסי. קודם כל הוא נכנס לשוק. הוא בכלל היה בשוק

כשהוא שמע שאמרתי שאני יהודיה. הוא היה כל כך מופתע שהוא ממש
הנדענע. הוא חיבק אותי ושאל: תגידי, יש עוד יהודים? יש עוד
יהודים בפולין? אמרתי לו: אני אגיד לך את האמת, אני יודעת שאני
קיימת, אם עוד מישהו קיים - אני לא יודעת. אני לא יודעת מה נעשה
במחנות. אני יכולה רק לקרוא בעתון. קראתי על גיטו וארשה בעתון
גרמני ועל מחנות שכבר ידעו עליהם. אמרתי: אין לי שום קשר עם
יהודים, אין לי שום מגע, לא יודעת מי חי ומי מת, אין לי מושג.
לא יודעת מה אני אעשה אפילו אם אני אשאר בחיים יהודיה אחת, לא
יודעת. אז הוא אומר לי: אם את רוצה אז תלכי לצבא הרפואי. במקום
יש לך פה בעיר, את לא צריכה לחפש רחוק. תלכי לזברז (Zbaraz)
ותבקשי שאת רוצה להיות אחות. הוא שאל: יש לך מקצוע ביד? אמרתי:
לא, אין לי מקצוע, אבל לבשל בסירים ולנקות את הרצפה - אני אוכל,
זו גם תהיה עזרה.

ש. באיזה תאריך זה היה?

ת. זה היה ב- 1944 כשהרוסים נכנסו. ב- 7 באפריל 1944 הייתי
משוחררת. חיפשתי דרך לצאת מהכפר. חוץ מזה חשבתי שאולי אני יכולה
ללמוד. המלחמה עוד התנהלה בכל מקום. רק שם קרוב לגבול הרוסים
כבר נכנסו. אבל המלחמה עוד היתה, בטרנופול הקרבות התנהלו עוד
קרוב לחצי שנה. אז עשיתי כמו שאמרתי. נסעתי לעיר עם מזוודה.
אמרתי לבעלת הבית שלי שאני רוצה פעם לראות את העיר. באתי לעיר,
התענינתי בקשר לבית החולים. אמרו לי: את יכולה לבוא לעזור, מה
שלא תעשי, אנחנו צריכים ידים עובדות. כעבור שבוע באתי, התחלתי
לעבוד שם, עד שהיתה הפגזה של הגרמנים והפגינו את בית החולים.
הפגינו את בית החולים והוציאו את החולים עמוק לתוך רוסיה. מהשדה
היו מביאים את החיילים הפצועים לשם ומשם היו מעבירים אותם עמוק
לתוך רוסיה. אבל הייתי בפולין ולא ידעתי מה אני אעשה ברוסיה.

הפגינו את בית החולים והחלטתי לחזור, אבל לא לאותה בעלת בית, לא לראות אותה יותר. החלטתי שאולי אני אסע לרוסיה, לפחות לראות מה זה רוסיה. מה אני כבר אפסיד? ממילא אין למה לחזור במקום. ואם כן - יהיה למי לספר. הרבה תקוות כבר לא תליתי שמישהו חי.

נסעתי לרוסיה כעבור איזה זמן לעבוד שם בקולחוז.

ש. איך עושים את זה בכלל?

ת. היתה מודעה שלוקחים את הנוער. כמו שהגרמנים לקחו את הנוער לגרמניה לעבודות, ככה הרוסים לקחו את הנוער. כל שנתון מסוים לקחו אותו מיד לעבודות כפייה. מי שהלך לצבא - גייסו אותו. מי שלא הלך - גייסו אותו לעבודות כפייה. יכולתי גם לא לנסוע, אבל אני רציתי לנסוע.

שכחתי לספר איך שהצבאות הגרמנים התחילו לברוח כשהרוסים הגיעו. היתה מלחמה, זה לא היה משחק ילדים. המלחמה היתה גם בכפר שלי, אני כמעט ונהרגתי שם. אגרנט נפל על יד הרפת, ירו קטיושות. היתה מלחמה, זה לא עבר בקלות. איך שהגרמנים התחילו להפגין בחזרה. קודם כל אמרו שהפציצו רכבת של ס.ס. אני זוכרת את הקוזאקים שהגיעו עם הקובאנקות, עם הכובעים, עם התלבושת, על סוסים עם חרבות כאלה. כמו שרואים אותם בתמונות. הם הביאו ילד קטן בן שמונה. שאלתי: מה, הילד גם כן לוחם? הם אמרו: לא, שרפו את כל הכפר, רק ילד אחד נשאר.

אחרי הקוזאקים באו פולקסדויטשים. על הוולגה חיו מיליון וחצי פולקסדויטשים שעוד חיו מזמן המהפכה מלפני המלחמה. הם התחילו לנהור לכיוון גרמניה. אז יומם ולילה נהרו על עגלות רתומות לסוסים מיליון וחצי איש פולקסדויטשה, נוסף למשתפי פעולה, ס.ס., בנדרה וולסוב (אלה חוליות מרצחים אוקראינים אשר שרצו ביערות ביילורוסיה ואוקראינה). כל הכוחות שפעלו לטובת הגרמנים ופחדו

שהיד הרוסית תשיג אותם. כולם התחילו לנהור לכיוון צפונה חזרה. כמובן שהפרטיזנקה הרוסית ניסו להשמיד אותם. כל פעם שרפו גשרים והשמידו אותם בדרך. אבל הם הגיעו בהמוניהם. אז הם התפרשו שם בכפרים בסביבת טרנופול, עד טרנופול, כי אז עוד היו קרבות במשך כמה חודשים, בזברז, בוולין, זאת הסביבה שהייתי שם. הם נהרו קדימה. עד ששמענו יריות מסביב, התפוצצויות. שמענו שהצבא הרוסי מתקרב. קודם באו הגששים ולאט לאט התקרב הצבא הגדול. הם התבססו בסביבה שמה עם השנקים והתותחים והקטיושות והתחילו לעלות על טרנופול. אותם יהודי טרנופול שעבדו על הכביש בזמנו שסיפרתי, הם היו יהודי טרנופול, זבורוש והסביבה. היו שם כנראה כמה אלפי יהודים. היו המון אנשים. הם ישבו שם במחנה וברגע שהרוסים התקדמו, באחד הלילות הם הציתו את המחנות, שפכו נפט מסביב ושרפו את כל המחנה. כל אותם היהודים נשרפו. זה מה שאני יודעת, אני לא יודעת אם עוד משהו יודע.

עכשיו אני יכולה לספר על חלקי במאבק כשכבר הרוסים הגיעו. כפי שסיפרתי קודם, התגייסתי לחיל הרפואה. הפגינו את בית החולים וחזרתי. החלטתי למרות הכל לנסוע לרוסיה, כי ידעתי שהחזית היא לא בטוחה. פעם כובשים הרוסים ופעם הגרמנים. למשל בטרנופול היה קרב מיד ליד. הגרמנים למעלה והרוסים למטה וכל פעם היו כובשים עמדות. זה לא היה בטוח שלא יחזרו. החלטתי לנסוע לרוסיה.

אז היתה הזדמנות שנוסע הנוצר האוקראיני שהיה מגויס. הגברים גוייסו לצבא הרוסי, בני השש עשרה, שבע עשרה, שמונה עשרה גוייסו לצבא העבודה. מכיון שכל ערי אוקראינה היו מופגזות, על כל פנים על יד הרכבות איפה שנסענו. בלילה חיכיתי בתחנת הרכבת כי היו המוני בני נוער והיה צריך לחכות, ירדנו לבונקרים והפגינו את

תחנת הרכבת של העיר זבורוש. כשקמנו בבוקר לא היתה תחנה ולא היה
זכר לשום דבר. הם היגלו אותנו ברגל.

ש. זברז?

ת. כן, כבר היו הרוסים. זה היה כבר במאי 1944. הפגינו את התחנה
והיגלו אותנו ברגל. התחלנו ללכת המוני בני נוער לכיוון רוסיה.
זו היתה קבוצה אוקראינית שהם גייסו ואספו מהבתים לבריגדות
עבודה.

ש. את עדיין לא מזדהה כיהודיה?

ת. לא, לעולם לא. מה שרציתי עוד להדגיש שמאד חשוב. הגרמנים היו
מוצאים יהודים פה ושם. היו אוטומובילים מיוחדים שקראו להם חונקי
נפשות (אוטו מכוסה בברזנט שחור עם צינורות בקצה האוטו שיצא מהם
עשן והיו מפעילים אותו עם ציקלון). כל פעם היה עובר אוטו כזה
שחור בכפרים ואוסף את היהודים שמצאו אותם. תמיד ראיתי את האוטו
השחור וידעתי שקוראים לו Dushegubka. אפילו ראינו למטה צינור
כזה שמשתלשל שיוצא ממנו עשן.

ש. ידעתם שממיתים אותם בגז?

ת. בתוך האוטו. לא היו נוסעים לשום מקום. היו מוצאים רק בודדים.
כמובן שאני תמיד הייתי בלחץ. יום אחד בעל הבית אפילו סיפר לי
שמצאו יהודיה על גג של בית ובעל הבית בעצמו חתך אותה לחתיכות.
ובעל הבית סיפר לי את זה. אבל לא היה מה לעשות. איך שהוא הצלחתי
לעבור את זה.

אחר כך נסעתי עם הפלוגה הזאת. באמצע הדרך הרכבת עמדה, הקרונות
עמדו. זה היה בשפטובקה שזו עיר גדולה על הגבול בין פולין
לרוסיה. הלכנו די הרבה זמן. עלינו על קרונות והתחלנו לנסוע.
בדרך שוב היתה אצעקה. רצנו לתוך היער. אמרו לרוץ כמה שיותר מהר

והפגינו את הרכבת שלנו. הפגינו ואנשים נפגעו, מי שהיה קרוב נפגע.

ש. אני רוצה להבין. אתם עכשיו ברכבת רוסית עם חיילים רוסים בדרך לרוסיה?

ת. בדרך לרוסיה לא היו אתנו חיילים, רק נוער עד גיל גיוס.

ש. אתם קבוצת נוער אוקראיני שהולכת לבריגדת עבודה.

ת. כן. נסעתי לדונבאס (Donbas) שזה חבל שיש שם מכרות פחם. הבנים הלכו למכרות והבנות הלכו לקולחוזים. לא היו מספיק כוחות עבודה שם. אני נכנסתי לאיזה קולחוז מסוים, אני לא זוכרת את המקום, לא זוכרת בכלל איפה. עבדנו שם. חיכיתי שהזמן יעבור ונוכל לחזור לראות מה יש ומה אין. הייתי שם זמן קצר. היה מאד קשה. מזון לא היה. עבדנו מאד קשה מחושך עד חושך, והעיקר לא היה מה לאכול. בצד שאני הייתי בו באוקראינה הפולנית היה אוכל, ופה ברוסיה האסמים היו ריקים, הכל היה שרוף. תחנת הכח Dnepropetrovsk - שזו תחנה עצומה וידועה בעולם שנתנה חשמל לכל הסביבה שם, לכל אוקראינה. אני לא יודעת איך קוראים למקום הזה, זה אחרי קייב (Kiev), עברנו את כל הערים בדרך. ברדיצ'ב (Berdichev) אני זוכרת שהיתה הרוסה. הכל היה הרוס, רק ראו ארובות מעשנות. בדרך הכל היה הרוס ושרוף. אני לא יודעת איך בפנים, אבל בדרך שנסענו. היה לנו הווי מאד נחמד. אוקראינים, שרנו, היה להם מזון לדרך, היו כאלה מפותמים.

ש. התייחסו טוב לבנות?

ת. ... בזמן הזמן גם אני התפתחתי, גדלתי, השמנתי. בכל זאת קצת השתלבתי בחיים שלהם. ידעתי את השירים שלהם, ידעתי את השפה האוקראינית. הם לא ידעו בכלל עם מי יש להם עסק. השתלבתי יחד אתם, חייתי את החיים שלהם.

הגענו לשם וכעבור חודשיים שלושה החלטתי שצריך להסתלק משם. לא היה מה להפסיד. איך שהוא כמה בנות החלטנו ללכת.

ש. למה בעצם, כי לא היה מה לאכול?

ת. היה יום עבודה מחושך עד חושך. אוכל לא היה. השיקצות מאד רצו לחזור הביתה. היתה אפשרות למסור את הצירוד שהיה לך למקומית והיא הובילה אותנו לרכבת עם העגלה שלה בשביל שנוכל לברוח. היתה מלחמה ואנשים נדדו מפה לשם. ככה החלטתי גם אני. אמרתי: אולי בכל זאת החזית התקדמה ונלך לחפש, אולי יהודים, אולי נבוא לזברז ונראה אם יש יהודים או משהו, נראה אם בכלל מישו חי.

חזרתי בחזרה לפולין. הגעתי לזבורוש ושמעתי יהודים שמדברים. זבורוש זו עיר גדולה. חשבתי אולי אני שוב אלך לעבוד בבית חולים או אמצא לי משהו. חשבתי אולי יש איזה מוסד יהודי, בטח היה משהו. אבל כששמעתי את השפה היהודית זה כבר לא דיבר אלי. אמרתי שאין לי כח.

ש. לא דיבר אליך? שמעת שפה יהודית.

ת. לא, לא דיבר אלי. אמרתי שאני מעדיפה לדבר רוסית ואוקראינית ואין לי חשק לדבר עם יהודים. אני חוזרת לכפר עד שישחררו.

ש. לאיזה כפר, איפה שעבדת?

ת. לא. הלכתי לכפר אחר ושאלתי אם יש עבודה. מכיון שגדלתי וצמחתי וכבר ידעתי איך לעבוד בשדה, כבר למדתי לעבוד, למדתי את המנהגים. אמרתי: אני אחכה בכפר, אין לי מקצוע מיוחד. בכפר אני קצת למדתי. אני לא זוכרת את שם הכפר. אני זוכרת את שם המשפחה. לבחורה קראו פלינטה. היא היתה רזונת ובגודל שלי, לא יותר גדולה ממני. היא היתה מאד סימפטית. דיברתי אתה. היא אמרה לי: תעזרי לי, יש לי שני ילדים קטנים ויש לי סוסים ומשק עם חזירים ועיזים ופרות ושדות, הכל היה לה. היא היתה עשירה. אבל זה כבר היה בזמן

הרוסים. בסוף היא אומרת לי: את יודעת מה, בדירה שלי יש מורה והיא מלמדת את הילדים ואם תרצי תוכלי להכיר אותה. כמובן שמיד ניגשתי אליה, עשינו הכרה. שאלתי אותה: את עובדת פה? היא אומרת: כן, אני עובדת עם בתי ספר יסודיים. אני אומרת: אני אוכל לשבת על ידך קצת? טוב, זה היה בסך הכל בכיתה ב'. קודם כל עזרתי לה במחברות. בקלי קלות עזרתי לה בחשבון, זו לא היתה בעיה. אבל מה, אני הייתי צמודה לבעלת הבית ואני צריכה לעבוד קשה, עבדתי מאד קשה. הגברים לא היו בכפר. אחרי יום עבודה בשדה שהייתי קוצרת את התבואה ואוספת אותה באלומות, יום שלם בשמש, בערב הייתי באמת עיפה. אבל העדפתי את הישיבה על יד המורה מאשר ללכת סתם לישון. הייתי יושבת שעות והיינו משוחחות. בסוף היא אומרת: את יודעת מה, אירקה, אני מודיעה למוסדות שאני לוקחת אותך להיות מורה. אמרתי: אין לי סמכות, בסך הכל גמרתי בית ספר עממי, ואני לא יודעת להיות מורה. התווכחנו ודיברנו וככה עבר הזמן. הייתי שם אולי חצי שנה, לא יותר.

בינתיים בעלה הגיע. בעלה היה מגויס מ-1939 ממלחמת פינדלנד. ב-1939 כהרוסים היו הוא היה מגויס לצבא האדום. ופתאום יום אחד הוא הופיע, בלי הודעה מוקדמת. הוא היה פגוע ראש. הוא קבל רסיס בראש והוא שכב שם באיזה בית חולים הרבה זמן, כנראה בלי הכרה, כי הוא לא עשה רושם טוב שהוא מתפקד. כמובן שהוא בא והיה מאד נחמד, אבל הוא ראה בחורה כזאת בבית וזה מצא חן בעיניו. ואני אמרתי לעצמי: אני צריכה להסתלק כל עוד נפשי בי. ביום בהיר אחד אמרתי: אני עוזבת אתכם ונוסעת הביתה. מכיון שזה היה בחורף, זה היה חורף 1944, ירד גשם זלעפות, עוד לא היה שלג. מה עשיתי - השארתי את התעודות הנוצריות שלי. הייתי חכמה גדולה.

ש. בטעות?

ת. לא יודעת, אולי בטפשות. הייתי קוראת לזה טפשות, לא טעות. כי איך אפשר להסתובב בלי תעודות. בתחנה הראשונה תפסו אותנו וחיפשו תעודות, מי אתם, מה אתם, מרגלים גרמנים, מרגלים כאלה או אחרים. לא זוכרת איפה זה היה, נכנסתי לרכבת לנסוע, היא גם נתנה לי כסף ומזון. אבל את התעודות חיפשתי והשארתי אותם. זה היה דבר נוראי כי זה חסר לי. היתה לי שם איזו תעודה קטנטונת, אבל תעודה ממשית, תעודת לידה לא היתה לי.

ש. מה זאת אומרת תעודת לידה? היתה לך תעודת לידה מזויפת על שם נוצרי?

ת. הכל מזויף, שום דבר אמיתי. הם הורידו אותנו, היו עוד כמה בנות מרוסיה.

ש. עצרו אותך?

ת. מיד עצרו אותי, עוד בתחנה הראשונה. שאלו: מה אתן עושות? לאן אתן נוסעות? התחלתי להסביר שאני לא יודעת איפה התעודות. יכול להיות ששמתי אותן אצלה על השידה ולא שמתי לב שלא לקחתי. הם אמרו: אין לכן מה לנסוע, מסביב הכל בוער, המלחמה נמשכת, זו שנת 1944, המלחמה נגמרה עוד חצי שנה אחרי זה. לאן שלא תרצי לנסוע - אין לך לאן לנסוע. תשארו פה בבית יתומים, נקבל אתכן ותוכלו לחיות.

ש. באיזו עיר זה היה?

ת. או בטרנופול, אני חושבת שזה היה בטרנופול. לקחו אותנו למשטרה. בסוף החלטנו שאנחנו לא נשארות. השיקצות רצו להסתלק ואני התלבטתי מה אני עושה. החלטתי להתקדם ולראות הלאה. עד שנודע לי שהעיר שלי בוריסלאב משוחררת. העיר כבר היתה משוחררת כחודשיים לפני שאני הגעתי. אז החלטתי שאני חוזרת ויהי מה, לראות. אם יהיה מה לראות - אראה, אם לא - אז לא. הגעתי ברכבת צבאית של חיילים. עליתי שם